

نقش جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری دانشجویان با میانجیگری خوش‌بینی تحصیلی

معصومه رضائی^۱، همام مؤیدفر^{۲*}، فاطمه نظری^۳

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

۲. نویسنده مسئول: استادیار، گروه روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران. رایانامه: moayedfar@iau.ac.ir

۳. استادیار، گروه روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۶

چکیده:

هدف از انجام پژوهش بررسی نقش جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری دانشجویان با میانجیگری خوش‌بینی تحصیلی بود. روش پژوهش توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان به تعداد ۳۰۱۰ نفر که از بین آنها ۳۴۱ نمونه به‌عنوان نمونه انتخاب شد. به‌منظور گردآوری اطلاعات از پرسشنامه‌های جهت‌گیری آینده استینبرگ (۲۰۰۹)، خوش‌بینی تحصیلی تشانن-موران و همکاران (۲۰۱۳) و پرسشنامه تاب‌آوری کونور و دیویدسون (۲۰۰۳) استفاده شد. تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی (همبستگی پیرسون و تحلیل معادلات ساختاری) انجام شد. یافته‌های به‌دست‌آمده نشان داد؛ جهت‌گیری آینده به میزان ۰/۲۵ اثر مثبت و معنادار بر تاب‌آوری دارد. جهت‌گیری آینده به میزان ۰/۳۵ اثر مثبت و معنادار بر خوش‌بینی تحصیلی دارد. خوش‌بینی تحصیلی به میزان ۰/۴۰ اثر مثبت و معنادار بر تاب‌آوری دارد. جهت‌گیری آینده با میانجیگری خوش‌بینی تحصیلی به میزان ۰/۱۴ اثر مثبت و معنادار بر تاب‌آوری دارد. جهت‌گیری آینده نقشی تعیین‌کننده در تاب‌آوری و خوش‌بینی تحصیلی دانشجویان دارد و با تکیه بر خوش‌بینی تحصیلی، تاب‌آوری دانشجویان افزایش می‌یابد.

کلیدواژه‌ها: تاب‌آوری، خوش‌بینی تحصیلی، جهت‌گیری آینده.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

استناد به این مقاله:

رضائی، معصومه؛ مؤیدفر، همام؛ نظری، فاطمه. (۱۴۰۴). نقش جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری دانشجویان با میانجیگری خوش‌بینی تحصیلی. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۶۰-۴۹. doi: 10.22051/jontoe.2025.50049.4014

مقدمه

رشته‌های پزشکی و تحصیل در آنها اهمیت زیادی در جامعه دارند؛ زیرا دانش، مهارت‌ها و اقدامات مورد نیاز برای تشخیص، درمان و پیشگیری از بیماری‌ها را در بر می‌گیرند. تحصیل در رشته‌های پزشکی نه تنها شغلی پربار و رضایت‌بخش را برای افراد فراهم می‌کند، بلکه نقش مهمی در ارتقاء سلامت و رفاه کلی جوامع ایفا می‌کند (عزیزی و همکاران، ۲۰۲۴، ص. ۲). از سوی دیگر، هدف دانشکده‌های پزشکی این است که اطمینان حاصل کنند همه دانشجویان، در زمان فارغ‌التحصیلی، آماده شروع کار هستند. برای داشتن یک فرد حرفه‌ای قوی در رشته‌های پزشکی، مشارکت در توسعه شخصی و جست‌وجوی همه فرصت‌های موجود که در بهبود کارنامه و توسعه مهارت‌های مورد نیاز برای یک فرد در حوزه سلامت ضرورت دارد، مهم است (گودوی و همکاران، ۲۰۲۲، ص. ۱). از این رو، دانشجویان رشته‌های پزشکی بایستی آمادگی کافی برای اشتغال در آینده و آینده شغلی خود داشته باشند.

بخشی از آمادگی برای اشتغال در آینده به جهت‌گیری فرد نسبت به آینده ارتباط دارد. جهت‌گیری آینده به تمایل فرد در اولویت دادن به افکار و رفتارهایی اشاره دارد که بر آینده متمرکز هستند (شائوجیه، ۲۰۲۵، ص. ۲). جهت‌گیری آینده به ترجیح فرد برای آینده از نظر شناخت، احساسات و رفتار نسبت به رویدادها، از جمله ایده‌ها، باورها، برنامه‌ها و امیدهای فرد برای آینده اشاره دارد (دزموند، ۲۰۲۲، ص. ۳). جهت‌گیری آینده منعکس‌کننده جهت‌گیری فردی به سمت اهداف شخصی، از جمله بازنمایی شناختی از این اهداف و رفتار معطوف به هدف است (کولسوف، ۲۰۲۳، ص. ۴۲۹). از نظر استینبرگ و همکاران (۲۰۰۹)، جهت‌گیری آینده، دارای سه بعد ۱. چشم‌انداز زمان؛ ۲. افراد به چه میزان به زمان آینده در مورد شغل خود فکر می‌کنند. ۳. پیش‌بینی پیامدهای آینده؛ ۴. افراد به چه میزان به اتفاقات خوب و یا بد مربوط به تصمیم‌گیری شغلی خود قبل از تصمیم‌گیری فکر می‌کنند. ۳. برنامه‌ریزی‌های آینده؛ ۴. افراد به چه میزان پیش از انجام کاری برنامه‌ریزی می‌کنند و آن را مفید می‌دانند، است. به‌طور کلی، جهت‌گیری آینده، دانشجویان رشته‌های پزشکی را برای شغل آینده آماده می‌کند.

تفکر جهت‌گیری آینده می‌تواند عامل محافظتی در رویارویی با مشکلات باشد (اسکینر، ۲۰۲۲، ص. ۴) و دانشجویان رشته‌های پزشکی با داشتن جهت‌گیری آینده راحت‌تر با مسائل مواجه شوند. بنابراین، اگر مشکلاتی که فرد با آن مواجه است، به‌عنوان وسیله‌ای برای تضمین یک نتیجه مثبت‌تر در آینده در نظر گرفته شوند، بهتر می‌توانند پذیرفته شوند (لالوت و همکاران، ۲۰۲۱، ص. ۱). در این میان، تاب‌آوری نیز یک عامل محافظتی در برابر مسائل و مشکلات دانشجویان است. تاب‌آوری، فرایندی پویا، شامل سازگاری و انطباق و توانایی بازگشت است (جولین-چاین و همکاران، ۲۰۲۴، ص. ۲). ولا و پای (۲۰۱۹) جنبه‌های مشترک در تعاریف تاب‌آوری را به‌عنوان بازگشت به عقب و غلبه بر ناملایمات شناسایی کردند و بر تأثیر انعطاف‌پذیری که با وجود یک وضعیت نامطلوب منجر به نتایج مثبت می‌شود، تأکید نمودند. بر این اساس می‌توان گفت: در حالی که برخی از دانشجویان انعطاف‌پذیرتر هستند، برخی دیگر ممکن است با مشکلات بسیار بیشتری در مواجهه با ناملایمات زندگی خود مواجه شوند که در نتیجه به عملکرد تحصیلی پایین‌تر و در برخی موارد به ترک دانشگاه منجر می‌شود (مولینرو و همکاران، ۲۰۱۸، ص. ۱۴۸).

تاب‌آوری به‌عنوان یک فرایند سازگاری در نظر گرفته شده است. به همین دلیل، اگر فردی بر مبنای جهت‌گیری آینده خود تصمیم بگیرد که کاری را انجام دهد، تاب‌آوری به‌عنوان یک شتاب‌دهنده عمل می‌کند (تاکاگیشی و همکاران، ۲۰۱۷، ص. ۷۷). به‌طور کلی، بر اساس پیش‌فرض‌های رابطه جهت‌گیری آینده و تاب‌آوری می‌توان چنین گفت که جهت‌گیری آینده نشان‌دهنده یک احساس مثبت نسبت به آینده است و ایجاد‌کننده تاب‌آوری در شرایط بحرانی است. ژانگ و همکاران (۲۰۲۰) نیز در پژوهشی دریافتند که جهت‌گیری آینده عاملی برای ایجاد تاب‌آوری در مواجهه شدن با مشکلات است. همچنین، نتایج پژوهش‌های مولینرو و همکاران (۲۰۱۸)، خامپیرات

1. time perspective
2. anticipation of future consequences
3. planning ahead

(۲۰۲۰)، چن و همکاران (۲۰۲۱) و آریفیاندینی (۲۰۲۲)، زارع و همکاران، (۱۳۹۶) حاکی از رابطه مثبت بین جهت‌گیری آینده و تاب‌آوری است.

از آنجایی که تاب‌آوری به‌عنوان توانایی سازگاری موفقیت‌آمیز در مواجهه با استرس و ناملايمات تعريف شده است، تعيين عوامل روانشناختی در افزایش سطح تاب‌آوری بسیار مهم است. یکی از عوامل مرتبط با تاب‌آوری و سازگاری با زندگی، خوش‌بینی است که به‌عنوان یک منبع مقابله‌ای مهم، به افراد اجازه می‌دهد تا احساسات مثبت خود را حفظ کنند و فعالانه به دنبال کمک یا انتقال منابع موجود باشند (لسلی-میلر و همکاران، ۲۰۲۱). خوش‌بینی تحصیلی تصویر غنی از عاملیت انسانی را به تصویر می‌کشد که رفتار دانشجویان را از نظر ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری تبیین می‌کند (شهبازیان خونیک و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۲۵۰). مفهوم خوش‌بینی تحصیلی مطرح شده توسط تشانن-موران و همکاران (۲۰۱۳) از سه مؤلفه احساس هویت نسبت به دانشگاه^۱، اعتماد دانشجویان به مدرسان^۲ و تأکید تحصیلی^۳ تشکیل شده و یک باور مثبت در دانشجویان است، مبنی بر اینکه آنها قادرند با تأکید بر یادگیری خود، اعتماد به مدرسان و احساس هویت نسبت به دانشگاه، زمینه پیشرفت تحصیلی خود را فراهم سازند. احساس هویت نسبت به دانشگاه (بعد شناختی) به این موضوع اشاره دارد که دانشجویانی با ویژگی احساس هویت نسبت به مدرسه شناسایی می‌شوند، اغلب با عناوینی از قبیل احساس وابستگی، دلبستگی، مشارکت، تعهد و تعلق داشتن یا برعکس بیگانه نسبت به دانشگاه توصیف می‌شوند (نقل از حسینی، طالب‌زاده شوشتری و خامسان، ۱۴۰۱، ص. ۹). اعتماد دانشجویان به مدرسان شامل مؤلفه‌های اساسی مانند خیرخواهی، قابلیت اطمینان، شایستگی، صداقت و صراحت برای ایجاد دیدگاهی یکپارچه از اعتماد است. در نهایت، تأکید تحصیلی عبارتند از: تمرکز تحصیلی یا فشار مؤسسه آموزشی برای عملکرد استثنایی دانشجویان است که یک ویژگی سازمانی مهم به شمار می‌رود و موفقیت دانشجویان را تقویت می‌کند. تأکید تحصیلی یک نوع فشار برای پیشرفت تحصیلی همراه با ایجاد انگیزه است که بر اساس آن دانشجویان اهداف تحصیلی چالش‌برانگیز اما قابل دستیابی دارند و فضای یادگیری، بسیار منظم و جدی است (یو، ۲۰۲۲، ص. ۴).

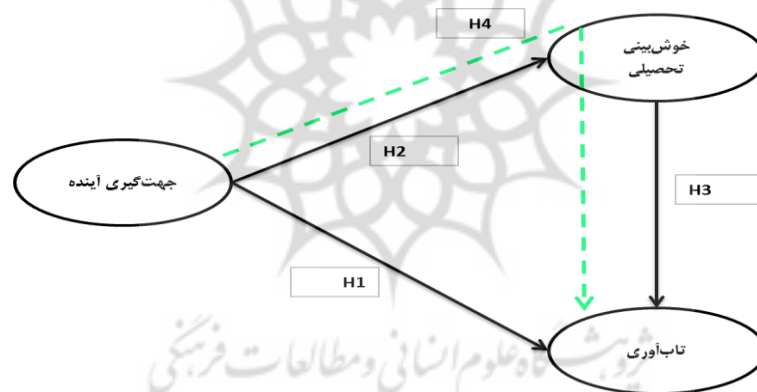
در خصوص رابطه متغیرهای جهت‌گیری آینده، خوش‌بینی تحصیلی و تاب‌آوری تحقیقاتی صورت گرفته است. از جمله چن و همکاران (۲۰۲۱)، مولینرو و همکاران (۲۰۱۸) و تاکاگیشی و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش‌هایی دریافته‌اند؛ بین جهت‌گیری آینده، تاب‌آوری و خوش‌بینی تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد. لطفی و عاشوری (۱۴۰۲) در پژوهشی نشان دادند بین جهت‌گیری آینده و خوش‌بینی تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. یافته‌های پژوهش امان (۲۰۲۰) حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین تاب‌آوری و خوش‌بینی بود. آریفیاندینی (۲۰۲۲)، خامپیرات (۲۰۲۰)، فاسکو و همکاران (۲۰۱۹) و طهرانی، صالح‌صدق‌پور و ابراهیم‌دماوندی (۱۳۹۹) در پژوهش‌های خود دریافته‌اند بین جهت‌گیری آینده و تاب‌آوری رابطه معنادار و مثبت وجود دارد. همان‌طوری که ملاحظه می‌شود در بررسی پیشینه پژوهش، پژوهشی در زمینه نقش جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری دانشجویان با توجه به نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی یافت نشد. بررسی روابط ساختاری بین متغیرهای مذکور و نقش میانجی خوش‌بینی در رابطه بین جهت‌گیری آینده و تاب‌آوری می‌تواند ابهامات مربوط به روابط ساختاری بین این متغیرها و نقش مستقیم و غیرمستقیم جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری را مشخص نموده و راهکارهای حاصل از نتایج پژوهش می‌تواند راهنمای مفیدی برای دانشجویان در تحصیل و حل مسائل تحصیلی، شخصی و ... ارائه دهد. بنابراین به‌منظور توسعه ادبیات پژوهشی در حوزه روان‌شناسی تربیتی و در نظر گرفتن این مطالعه به‌عنوان مقدمه‌ای برای مطالعات آینده در زمینه جهت‌گیری آینده و تأثیرات آن بر تاب‌آوری و خوش‌بینی تحصیلی دانشجویان، این پژوهش به شناسایی عوامل مؤثر در تقویت تاب‌آوری کمک خواهد کرد. همچنین، پژوهش در زمینه جهت‌گیری آینده می‌تواند راهکارهایی برای تقویت جهت‌گیری آینده و تأثیر آن بر موفقیت تحصیلی دانشجویان پزشکی ارائه دهد. از آنجایی که خوش‌بینی تحصیلی می‌تواند به‌عنوان میانجی، رابطه بین جهت‌گیری آینده و تاب‌آوری تحصیلی را تقویت کند، بررسی این رابطه می‌تواند به درک مکانیسم‌های روان‌شناختی مؤثر بر عملکرد

تحصیلی را تسهیل نماید. در نهایت، نتایج این پژوهش می‌تواند به طراحی برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای برای دانشجویان علوم پزشکی منجر شود. بر این اساس سؤال اصلی پژوهش عبارت است از جهت‌گیری آینده با توجه به نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی چه نقشی در تاب‌آوری دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان دارد؟

مدل مفهومی پژوهش

بر اساس موارد مطرح شده در سطرهای بالا و مدل مدنظر استینبرگ و همکاران (۲۰۰۹) در خصوص جهت‌گیری آینده، (با مؤلفه‌های چشم‌انداز زمان، پیش‌بینی پیامدهای آینده، برنامه‌ریزی‌های آینده)، مدل مدنظر کونور و دیویدسون (۲۰۰۳) در خصوص تاب‌آوری (با مؤلفه‌های تصور از شایستگی فردی، اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی، پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن، کنترل، تأثیرات معنوی) و مدل مدنظر تشانن-موران و همکاران^۱ (۲۰۱۳) در زمینه خوش‌بینی تحصیلی (با مؤلفه‌های تأکید تحصیلی، اعتماد به مدرسان/اساتید، احساس هویت نسبت به دانشگاه) و با فرض اینکه جهت‌گیری آینده و خوش‌بینی تحصیلی تأثیر مستقیم و معنادار بر تاب‌آوری دانشجویان دارد و همچنین جهت‌گیری آینده از طریق خوش‌بینی تحصیلی اثر غیرمستقیم بر تاب‌آوری دارد. بر این اساس فرضیه‌های زیر مطرح شد؛ بر اساس مدل مفهومی فرضیه‌های زیر طراحی شده‌اند:

۱. جهت‌گیری آینده بر تاب‌آوری اثر معنادار دارد.
۲. جهت‌گیری آینده بر خوش‌بینی تحصیلی اثر معنادار دارد.
۳. خوش‌بینی تحصیلی بر تاب‌آوری اثر معنادار دارد.
۴. جهت‌گیری آینده به‌واسطه خوش‌بینی تحصیلی بر تاب‌آوری اثر معنادار دارد.

شکل شماره ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی بود که با استفاده از رویکرد تحلیل معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان به تعداد ۳۰۱۰ نفر در سال ۱۴۰۱ بود که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان حجم نمونه به تعداد ۳۴۱ نفر تعیین و نمونه‌ها به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. پس از تعیین حجم نمونه، هر یک از رشته‌های دانشکده‌های پزشکی به‌عنوان یک طبقه در نظر گرفته شد و با استفاده از محاسبه اعضای هر طبقه جامعه تقسیم بر کل تعداد جامعه در X تقسیم بر تعداد کل نمونه (فرمول تناسب) حجم مربوط به هر یک از طبقات مشخص شد، سپس پرسشنامه‌ها به‌صورت تصادفی در اختیار تعداد تعیین شده قرار گرفت. همچنین، به‌منظور جلوگیری از افت تعداد نمونه و با توجه به مشکلات مربوط به گردآوری اطلاعات، تعداد ۴۰۰ پرسشنامه بین دانشجویان با حضور پژوهشگر در دانشکده‌ها و به‌صورت حضوری در بین دانشجویان توزیع شد. از این تعداد در

نهایت ۳۵۶ پرسشنامه به محقق عودت داده شد که در نهایت با توجه به کامل بودن اطلاعات پرسشنامه‌ها و مشخصات جمعیت‌شناختی تعداد ۳۴۱ پرسشنامه وارد تحلیل نهایی شد (جدول شماره ۱).

جدول شماره ۱: حجم نمونه در گروه‌های مختلف

طبقه (رشته تحصیلی)	تعداد کل	حجم نمونه در طبقه
پزشکی	۹۰۹	۱۰۳
دندانپزشکی	۳۷۵	۴۱
داروسازی	۴۷۲	۵۱
پرستاری	۲۳۴	۲۸
مامایی	۹۵	۱۱
هوشبری	۱۰۹	۱۳
اتاق عمل	۱۰۹	۱۳
بهداشت	۳۵۷	۴۱
پیراپزشکی	۳۵۰	۴۰
کل	۳۰۱۰	۳۴۱

ابزار پژوهش

به‌منظور گردآوری اطلاعات از نمونه آماری از ابزار پرسشنامه به شرح زیر استفاده شد:

پرسشنامه خوش‌بینی تحصیلی^۱: ابزار گردآوری اطلاعات مربوط به خوش‌بینی تحصیلی، پرسشنامه ۲۸ گویه‌ای تشانن-موران و همکاران (۲۰۱۳) در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت می‌باشد. این پرسشنامه دارای سه خرده‌مقیاس تأکید تحصیلی دانشجویان (۸ گویه)، اعتماد دانشجویان به مدرسان (۱۰ گویه) و احساس هویت دانشجویان نسبت به دانشگاه (۱۰ گویه) است. روایی سازه این پرسشنامه توسط قدم‌پور و همکاران (۱۳۹۶) با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی به روش مؤلفه‌های اصلی بررسی و تأیید شده است. پایایی پرسشنامه در پژوهش مرادی و همکاران (۱۳۹۳) برای هر یک از خرده‌مقیاس‌ها تأکید تحصیلی دانشجویان ۰/۸۹۲، اعتماد دانشجویان به مدرسان ۰/۸۶۹ و احساس هویت دانشجویان نسبت به دانشگاه ۰/۹۱۲ و برای کل ابزار ۰/۹۲۳ به‌دست آمده است (مرادی و همکاران، ۱۳۹۳). در پژوهش حاضر، پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۷۶ محاسبه شد.

مقیاس جهت‌گیری آینده استینبرگ^۲: این مقیاس ۱۵ گویه‌ای تحت عنوان "من شبیه چه هستم؟" جهت سنجش جهت‌گیری آینده مورد استفاده قرار می‌گیرد. این پرسشنامه شامل ابعاد چشم‌انداز زمان، پیش‌بینی پیامدهای آینده، برنامه‌ریزی‌های آینده (هر کدام پنج گویه) است (استینبرگ و همکاران، ۲۰۰۹). پرسشنامه در طیف ۵ درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. سازگاری درونی پرسشنامه در پژوهش همیلتون و همکاران (۲۰۱۵)، ۰/۷۴ به‌دست آمده است. پایایی پرسشنامه در پژوهش مقدس (۱۳۹۵) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۱ به‌دست آمده است. در پژوهش حاضر، پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۲۱ محاسبه شد.

پرسشنامه تاب‌آوری^۳: به‌منظور گردآوری اطلاعات مربوط به تاب‌آوری دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان، از پرسشنامه ۲۵ گویه‌ای تاب‌آوری کونور و دیویدسون (۲۰۰۳) که در طیف ۵ درجه‌ای لیکرت تنظیم شده است، استفاده شد. ابعاد این ابزار شامل ۱- تصور از شایستگی فردی (۸ گویه)، ۲- اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی (۷ گویه)، ۳- پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن (۴ گویه)، ۴- کنترل (۳ گویه) و ۵- تأثیرات معنوی (۲ گویه) است. کونور و دیویدسون ضریب آلفای کرونباخ مقیاس تاب‌آوری را ۰/۸۹

1. Student academic optimism (SAO)
2. Future orientation scale steinberg (FOS)
3. Resilience Conner & Davidson Inventory (CD-RISC)

گزارش کرده‌اند. این مقیاس در ایران توسط محمدی (۱۳۸۴) هنجاریابی شده و ضریب پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمده است. در پژوهش حاضر، پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۳۹ محاسبه شد. تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد) و استنباطی با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری انجام شد. تحلیل داده‌ها با نرم‌افزارهای تحلیل آماری SPSS V.24 و LISREL 8.80 انجام شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان داد از بین آزمودنی‌های پژوهش، ۱۷۹ نفر (۵۲/۴۹ درصد) از نمونه آماری در جامعه آماری را گروه زنان و ۱۶۲ نفر (۴۷/۵۱ درصد) از نمونه آماری را گروه مردان تشکیل می‌دهند. تعداد ۲۳ نفر (۶/۷۵ درصد) از نمونه آماری در مقطع کاردانی، تعداد ۸۹ نفر (۲۶/۱۰ درصد) در مقطع کارشناسی، تعداد ۳۴ نفر (۹/۹۷ درصد) از مشارکت‌کنندگان در پژوهش در مقطع کارشناسی ارشد و تعداد ۱۹۵ نفر (۵۷/۱۸ درصد) از دانشجویان در مقطع دکترای حرفه‌ای (رشته‌های پزشکی، دندان‌پزشکی و داروسازی) بودند. بر این اساس بیشترین تعداد مربوط به مقطع تحصیلی دکترا و کمترین تعداد مربوط به مقطع تحصیلی کاردانی بود.

جدول شماره ۲. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی	نتیجه
تاب‌آوری	۳۴۱	۸۹/۸۰	۱۴/۷۷	-۱/۲۳۰	۲/۷۹۷	نرمال
خوش‌بینی	۳۴۱	۱۰۵/۷۴	۲۱/۲۳	-۱/۲۳۶	۲/۱۶۹	نرمال
جهت‌گیری آینده	۳۴۱	۴۹/۲۶	۶/۸۳	-۰/۸۸۱	۲/۹۱۸	نرمال

با توجه به یافته‌های گزارش شده در جدول شماره ۲، میانگین متغیر تاب‌آوری ۸۹/۸۰ با انحراف استاندارد ۱۴/۷۷، میانگین خوش‌بینی تحصیلی ۱۰۵/۷۴ با انحراف استاندارد ۲۱/۲۳، و میانگین جهت‌گیری آینده ۴۹/۲۶ با انحراف استاندارد ۶/۸۳ به دست آمده است. همچنین چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش که بین ۳+ تا ۳- قرار دارند حاکی از توزیع نرمال داده‌ها می‌باشد. تحلیل ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

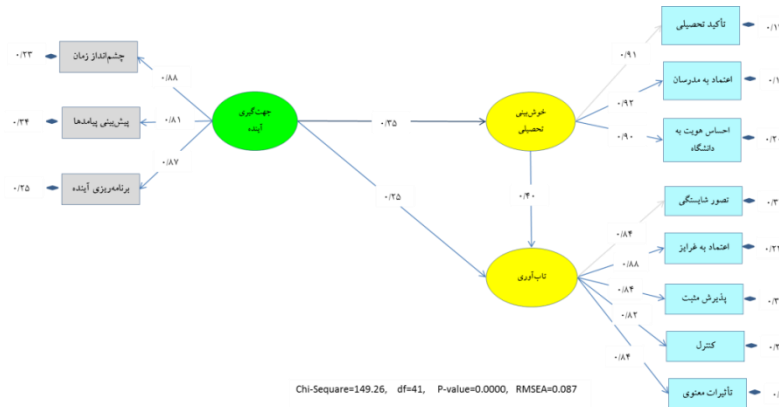
جدول شماره ۳. ماتریس همبستگی بین متغیرها

متغیرها	جهت‌گیری آینده	تاب‌آوری	خوش‌بینی تحصیلی
جهت‌گیری آینده	-		
تاب‌آوری	** ۰/۳۵۶	-	
خوش‌بینی	** ۰/۳۰۸	** ۰/۴۵۴	-

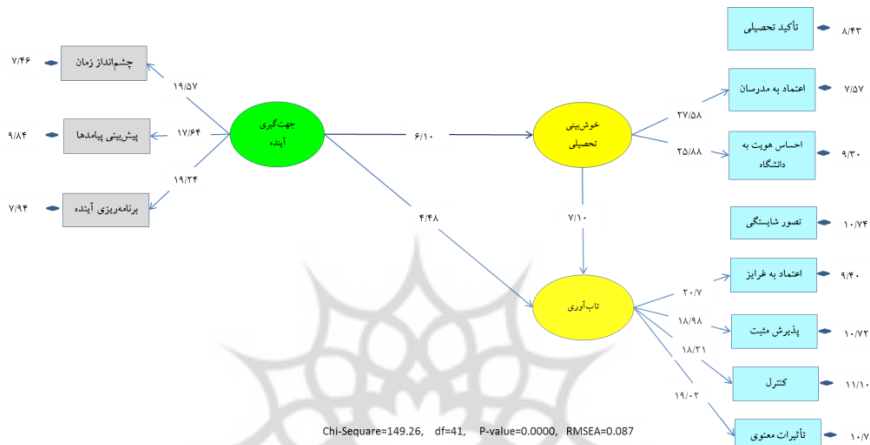
با توجه به نتایج حاصل از تحلیل ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش می‌توان گفت: متغیرهای جهت‌گیری آینده (۰/۳۵۶) و خوش‌بینی تحصیلی (۰/۴۵۴) دارای رابطه مثبت و معنادار با متغیر تاب‌آوری در سطح ۰/۰۱ می‌باشند. همچنین جهت‌گیری آینده دارای رابطه مثبت و معنادار با خوش‌بینی تحصیلی (۰/۳۰۸) در سطح ۰/۰۱ است.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

در مدل تجربی (شکل شماره ۲) ضرایب استاندارد شده ارائه شده است.

شکل ۲. مدل تجربی با ضرایب استاندارد شده

شکل شماره ۳. مدل تجربی با مقادیر شاخص T

بر اساس مدل تجربی با ضرایب استاندارد شده (شکل شماره ۲) و با مقادیر T (شکل شماره ۳) یافته‌های پژوهش به شرح زیر می‌باشد: فرضیه اول عبارت بود از: جهت‌گیری آینده بر تاب‌آوری اثر معنادار دارد. یافته‌ها نشان داد: جهت‌گیری آینده با ضریب مسیر (۰/۲۵) و مقدار t (۴/۴۸) دارای اثر مستقیم، مثبت و معنادار بر متغیر تاب‌آوری در سطح ۰/۰۱ می‌باشد. فرضیه دوم عبارت بود از: جهت‌گیری آینده بر خوش‌بینی تحصیلی اثر معنادار دارد. یافته‌ها نشان داد: جهت‌گیری آینده ضریب مسیر مستقیم (۰/۳۵) و مقدار t (۶/۱۰) دارای اثر مستقیم، مثبت و معنادار بر خوش‌بینی تحصیلی در سطح ۰/۰۱ می‌باشد. فرضیه سوم عبارت بود از: خوش‌بینی تحصیلی بر تاب‌آوری اثر معنادار دارد. یافته‌ها نشان داد خوش‌بینی تحصیلی ضریب مسیر مستقیم (۰/۴۰) و مقدار t (۷/۱۰) دارای اثر مستقیم، مثبت و معنادار بر متغیر تاب‌آوری در سطح ۰/۰۱ می‌باشد.

جدول شماره ۴. ضرایب مسیر استاندارد اثرات متغیرهای مستقل بر تاب‌آوری

مقدار t	ضریب	متغیر مستقل - متغیر وابسته
۴/۴۸	۰/۲۵	جهت‌گیری آینده - تاب‌آوری
۶/۱۰	۰/۳۵	جهت‌گیری آینده - خوش‌بینی
۷/۱۰	۰/۴۰	خوش‌بینی - تاب‌آوری

همچنین اثر غیرمستقیم جهت‌گیری آینده بر تاب‌آوری، ۰/۱۴ بود که معناداری آن با آزمون سوبل^۱ مورد ارزیابی قرار گرفت.

جدول ۵. محاسبه اثر متغیر میانجی با آزمون سوایل

متغیرها	ضریب مسیر	خطای استاندارد	آماره سوایل	سطح معنی داری
جهت‌گیری آینده - خوش‌بینی	۰/۳۵	۰/۱۰۱	۲/۲۶۲	۰/۰۱
خوش‌بینی - تاب‌آوری	۰/۴۰	۰/۱۳۴		

فرضیه چهارم عبارت بود از: جهت‌گیری آینده به واسطه خوش‌بینی تحصیلی تاب‌آوری اثر معنادار دارد. یافته‌ها نشان داد اثر غیرمستقیم جهت‌گیری آینده بر تاب‌آوری با میانجیگری خوش‌بینی تحصیلی ۰/۱۴ است که مقدار آماره سوایل (۲/۲۶۲) در سطح $p < 0.01$ اثر معنادار متغیر مستقل (جهت‌گیری آینده) از طریق خوش‌بینی تحصیلی بر تاب‌آوری را تأیید می‌کند. بر این اساس فرضیه اصلی پژوهش تأیید می‌شود.

ارزیابی برازش مدل

در ادامه، شاخص‌های برازندگی مدل پژوهش (RMSEA, CFI, GFI, AGFI, IFI, NFI, NNFI) گزارش شده است.

جدول ۶. شاخص‌های برازندگی مدل

شاخص	ملاک	برآورد
χ^2	۰/۰۰۰	۱۴۹/۲۶
DF	-	۴۱
Ratio	۲ و کمتر	۳/۶۴
RMSEA	کمتر از ۰/۱	۰/۰۸
CFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۷
GFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۳
AGFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۰
NFI	حداقل ۰/۹	۰/۹۶

با توجه به نتایج حاصل از شاخص‌های برازندگی در معادلات ساختاری می‌توان گفت: نسبت خوبی دو بر درجه آزادی با توجه به ملاک مدنظر بیانگر برازش مناسب مدل مفهومی با مدل تجربی است. مقدار شاخص RMSEA در دامنه ملاک قابل قبول قرار دارد و این امر نیز گویای مقدار خطای قابل قبول است. مقادیر شاخص‌های CFI, GFI, NFI, AGFI نیز با توجه به ملاک مدنظر مطلوب ارزیابی می‌گردند و نشانگر برازش مناسب مدل ساختاری می‌باشد. بنابراین با توجه به نتایج؛ می‌توان گفت، مدل ساختاری پژوهش دارای برازش مناسب و قابل قبول است.

نتیجه‌گیری و بحث

هدف از انجام پژوهش بررسی نقش جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری دانشجویان با میانجیگری خوش‌بینی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان بود. یافته‌های پژوهش نشان داد جهت‌گیری آینده اثر مثبت و معنادار بر تاب‌آوری دانشجویان علوم پزشکی زنجان دارد. این بدان مفهوم است که جهت‌گیری دانشجویان نسبت به آینده (شامل مؤلفه‌های چشم‌انداز زمان، پیش‌بینی پیامدهای آینده، برنامه‌ریزی‌های آینده)، بر تاب‌آوری آنها در مواجهه با مشکلات تأثیرگذار است. رغبت دانشجویان به برنامه‌ریزی برای آینده، داشتن چشم‌انداز زمانی برای برنامه‌های تحصیلی و آگاهی از پیامدهای آینده تحصیلی، آنها را در مواجهه با مسائل و مشکلات تاب‌آور خواهد ساخت. با توجه به یافته‌های پژوهش به نظر می‌رسد دانشجویان با تاب‌آوری بالا، مشکلات و مسائل را بخشی از مسیر تحصیلی خود به سمت آینده می‌دانند، بنابراین مصمم خواهند بود که با موفقیت از آنها عبور کنند.

در ارتباط با تأثیر مثبت جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری دانشجویان، یافته‌های پژوهش‌های آریفیاندینی (۲۰۲۲)، چن و همکاران (۲۰۲۱)، ژانگ و همکاران (۲۰۲۰)، خامپیرات (۲۰۲۰)، فاسکو و همکاران (۲۰۱۹)، مولینرو و همکاران (۲۰۱۸) و طهرانی و همکاران (۱۳۹۹) با یافته‌های پژوهش حاضر، مطابقت دارد. همچنین، با توجه به اینکه در پژوهش‌های مذکور جهت رابطه جهت‌گیری آینده با تاب‌آوری مثبت بوده است در نتیجه یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های این پژوهش‌ها همسو می‌باشد. از طرفی، بررسی ادبیات پژوهش نشان داد، پژوهش غیرهمسو که نشان‌دهنده رابطه منفی بین متغیرهای جهت‌گیری آینده و تاب‌آوری باشد، یافت نشد.

یافته‌های پژوهش نشان داد جهت‌گیری آینده اثر مثبت و معنادار بر خوش‌بینی تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی دارد. بنابراین می‌توان چنین تبیین نمود که جهت‌گیری آینده در دانشجویان میزان خوش‌بینی تحصیلی آنها را تعیین می‌کند. افرادی که نسبت به آینده هدف داشته و مسیر و جهتی را دنبال می‌کنند در نتیجه نگرش مثبتی به تحصیل در دانشگاه و رشته تحصیلی داشته و نسبت به تحصیل و امور آن خوش‌بین هستند. فلدمن و کابوتا (۲۰۱۵) بیان می‌کنند؛ خوش‌بینی نوعی انتظار پیامد مطلوب است؛ انتظاری که بدون توجه به عملکرد فرد، پیامد مثبت رخ خواهد داد. با توجه به این مطلب و یافته‌های پژوهش حاضر، می‌توان گفت این انتظار پیامد (انتظار مطلوب) از تحصیل حاصل جهت‌گیری نسبت به آینده در دانشجویان است. یافته‌های پژوهش با یافته‌های پژوهش تاکاگیشی و همکاران (۲۰۱۷)، چن و همکاران (۲۰۲۱)، لطفی و عاشوری (۱۴۰۲) که در پژوهشی نشان دادند رابطه مثبت و معنادار بین جهت‌گیری آینده و خوش‌بینی تحصیلی وجود دارد، مطابقت دارد. از نظر همسویی نیز، با توجه به مثبت بودن رابطه متغیرها در پژوهش‌های پیشین و پژوهش حاضر، می‌توان گفت نتایج این پژوهش همسو می‌باشند. از طرفی، بررسی ادبیات پژوهش نشان داد، پژوهش غیرهمسو که نشان‌دهنده رابطه منفی بین متغیرها باشد، یافت نشد.

یافته‌های پژوهش نشان داد خوش‌بینی تحصیلی اثر مثبت و معنادار بر تاب‌آوری در دانشجویان علوم پزشکی دارد. این بدان مفهوم است که خوش‌بینی دانشجویان نسبت به تحصیل، تاب‌آوری آنها را به دنبال دارد. بر این اساس می‌توان گفت؛ دانشجویان دارای خوش‌بینی تحصیلی، افرادی تاب‌آور خواهند بود. در نتیجه می‌توان چنین استنباط نمود که افراد خوش‌بین در امر تحصیل در مواجهه با مشکلات و مسائل زندگی و تحصیلی تاب‌آوری بیشتری دارند و پس از عبور از مسائل و مشکلات راحت‌تر به شرایط عادی زندگی و زندگی تحصیلی باز می‌گردند. اما افرادی که از خوش‌بینی پایینی برخوردار هستند در مواجهه با مسائل نیز تاب‌آوری کمتری از خود نشان داده و دچار مشکلات بعد از شکست خواهند شد. افرادی که در مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی (تأکید تحصیلی، اعتماد به استادان و مدرسان و احساس هویت نسبت به دانشگاه) وضعیت مطلوبی داشته باشند در نتیجه تاب‌آوری بالایی را نیز تجربه خواهند کرد. همچنین بر اساس نظر لسلی-میلر و همکاران (۲۰۲۱)، یافته‌های پژوهش را می‌توان چنین تبیین نمود که با بهبود خوش‌بینی تحصیلی در دانشجویان احتمال اینکه آنها سازگاری موفقیت‌آمیزی در مواجهه با استرس و ناملایمات زندگی دانشجویی را تجربه کنند، بسیار بالاست. یافته‌های پژوهش با یافته‌های پژوهش چن و همکاران (۲۰۲۱)، امان (۲۰۲۰) و مولینرو و همکاران (۲۰۱۸) که در پژوهش‌های خود نشان دادند خوش‌بینی تحصیلی رابطه معنادار و مثبت با تاب‌آوری دارد، مطابقت دارد. همچنین با توجه به مثبت بودن روابط متغیرها در پژوهش‌های پیشین و پژوهش حاضر می‌توان گفت؛ یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پیشین همسو است. یافته‌های پژوهش نشان داد جهت‌گیری آینده با میانجیگری خوش‌بینی تحصیلی اثر مثبت و معنادار بر تاب‌آوری در دانشجویان علوم پزشکی دارد. بر این اساس، علاوه بر اینکه جهت‌گیری آینده تأثیر مثبت و معنادار و مستقیمی بر تاب‌آوری دارد (مطابق یافته‌های فرضیه شماره یک پژوهش)، از طریق نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی تأثیر غیرمستقیم و مثبتی بر تاب‌آوری دارد. این بدان مفهوم است که جهت‌گیری آینده به کمک خوش‌بینی تحصیلی می‌تواند تاب‌آوری دانشجویان را افزایش دهد. این تأثیرگذاری در خوش‌بینی تحصیلی، تاب‌آوری و در نهایت تأثیرگذاری از طریق خوش‌بینی تحصیلی بر تاب‌آوری، نتایج و پیامدهای مطلوب نهایی تحصیل دانشجویان را برای آنها به ارمغان خواهد آورد.

اگر چه پژوهشی در خصوص نقش میانجی خوش‌بینی در رابطه بین جهت‌گیری آینده و تاب‌آوری انجام نشده است یا حداقل در دسترس پژوهشگر نبوده است اما با توجه به یافته‌های پژوهش‌های پیشین در خصوص رابطه بین متغیرهای جهت‌گیری آینده، خوش‌بینی تحصیلی و تاب‌آوری می‌توان گفت یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش‌های آریفیاندینی (۲۰۲۲)، چن و همکاران (۲۰۲۱)، خامپیرات (۲۰۲۰)، امان (۲۰۲۰)، فاسکو و همکاران (۲۰۱۹)، مولینرو و همکاران (۲۰۱۸)، تاکاگیشی و همکاران (۲۰۱۷)، لطفی و عاشوری (۱۴۰۲) و طهرانی و همکاران (۱۳۹۹) مطابقت دارد. همچنین با توجه به مثبت بودن روابط متغیرها در پژوهش‌های پیشین و پژوهش حاضر می‌توان گفت؛ یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پیشین همسوست.

جهت‌گیری دانشجویان نسبت به آینده می‌تواند آنها را در مقابل مسائل و مشکلات زندگی دانشجویی ایمن سازد. این امر می‌تواند به تقویت تاب‌آوری آنها نیز منجر شود. این در حالی است که تأکید تحصیلی دانشجویان، اعتماد دانشجویان به مدرسان و احساس هویت دانشجویان نسبت به دانشگاه می‌تواند نقش جهت‌گیری آینده در تاب‌آوری را بهبود بخشد. بنابراین لازم است دانشجویان متناسب با برنامه‌های فردی خود نسبت به آینده جهت‌گیری مثبت داشته و بر اساس آن در دست‌یابی به اهداف خود در آینده تلاش نمایند. به‌طور کلی، دانشجویان هم‌زمان که به فکر تحصیل و پیشرفت در تحصیل هستند نباید در زمان متوقف شوند، بلکه لازم است نگاهی به آینده داشته باشند و بر اساس اهدافی که ترسیم می‌نمایند به سمت آینده تلاش نمایند؛ لذا پیشنهاد می‌شود: دانشجویانی که برنامه روشنی برای آینده تحصیلی و شغلی خود ندارند، با مشاوره گرفتن از اساتید خود، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان موفق رشته تحصیلی خود، ابتدا یک چشم‌انداز زمانی برای خود ترسیم نمایند، سپس لیستی از پیامدهای (مثبت و منفی) آینده تهیه کرده و برای آینده خود برنامه‌ریزی نمایند. همچنین دانشجویان با مراجعه به روان‌شناسان و مشاوران زبده، سطح تاب‌آوری و خوش‌بینی خود را ارزیابی نموده و مشاوره‌ها و برنامه‌های تقویت تاب‌آوری و خوش‌بینی از ایشان دریافت نمایند.

محدودیت‌های پژوهش

مانند سدیگر پژوهش‌های کمی، این پژوهش نیز با محدودیت‌هایی روبه‌رو بود، از جمله اینکه؛
 ۱. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان بود و یافته‌های این پژوهش در خصوص دیگر جوامع آماری صدق نمی‌کند؛ لذا تعمیم نتایج پژوهش به دانشگاه‌های دیگر بایستی با احتیاط صورت پذیرد.
 ۲. این مطالعه صرفاً به نقش متغیرهای جهت‌گیری آینده و خوش‌بینی تحصیلی در تاب‌آوری پرداخته است. بنابراین ممکن است متغیرهای دیگری نیز در تاب‌آوری دانشجویان رشته‌های پزشکی تأثیر داشته باشند که در این پژوهش به آنها پرداخته نشده است.

پیشنهاد‌های پژوهش

۱. به‌منظور افزایش تاب‌آوری دانشجویان در مواجهه با مسائل تحصیلی و زندگی، خوش‌بینی تحصیلی و جهت‌گیری آینده آنها از طریق برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی تقویت شود.
 ۲. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مسیر زندگی آینده هر رشته تحصیلی را با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن رشته ترسیم و در اختیار دانشجویان قرار دهد.

References

- Aman, A. (2020). A study of optimism and resilience. *Indian Journal of Positive Psychology*. 11(4), 402-405. <https://iahrw.org/our-services/journals/indian-journal-of-positive-psychology/>
- Arifiandhini, N. (2022). *The Relationship between Resilience and Future Orientation with Career Aspirations in Vocational Students*. [Undergraduate thesis, Universitas 17 Agustus 1945]. Surabaya.
- Azizi, P., Jalalpour, A. H., Jahangiri, S., Shaygani, F., & Shojaadini, H. (2024). The challenges of medical students in their internship: a qualitative study from Iran. *BMC Res Notes* 17, 241. <https://doi.org/10.1186/s13104-024-06883-9>

- Chen, Y., Xu, H., Liu, C., Zhang, J., & Guo, C. (2021). Association between Future Orientation and Anxiety in University Students during COVID-19 Outbreak: The Chain Mediating Role of Optimization in Primary-Secondary Control and Resilience. *Front. Psychiatry* 12:699388. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.699388>
- Desmond, S. A. (2022). Every sinner has a future: Religiosity, future orientation, self-control, and marijuana use. *Religions*, 13(2), 1-14. <https://doi.org/10.3390/rel13020168>
- Fusco, L., Sica, L. S., Boiano, A., Esposito, S., & Aleni Sestito, L. (2019). Future orientation, resilience and vocational identity in southern Italian adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 19(1), 63-83. <https://doi.org/10.1007/s10775-018-9369-2>
- Ghadampour, E., Amirian, L., Khalili, Z., & Naghi Beiranvand, F. (2017). Evaluate the psychometric properties of Tschannen-Moran et al Academic Optimism students. *Quarterly of Educational Measurement*, 8(27), 45-64. doi: 10.22054/jem.2017.17284.1444 (Text in Persian)
- Godoi, A., McDade-Kumar, M., Virk, F., Casteleyn, Ch., Marei, O., Yang, T., Moussa, A., Aman, K., Byrne, M. H. V., Baptiste, P., Babu, P. R., Trikha, S., Bamdad, K., Tombs, M. (2022). XTRA study protocol: eXploring medical sTudents' caReer reAdiness—a cross-sectional study in the UK, *Journal of Surgical Protocols and Research Methodologies*, 1(2), 1-4, <https://doi.org/10.1093/jsprm/snac008>
- Hamilton, J. L., Connolly, S. L., Liu, R. T., Stange, J. P., Abramson, L. Y., & Alloy, L. B. (2015). It gets better: future orientation buffers the development of hopelessness and depressive symptoms following emotional victimization during early adolescence. *Journal of Abnorm Child Psychol.* 43(3), 465-74. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9913-6>.
- Hosseini, S. F., Talebzadeh Shoushtari, L., & Khamesan, A. (2022). Development of an educational package for students' academic optimism based on Tschannen-Moran theory. *The Journal of New Thoughts on Education*, 18(1), 7-32. <https://doi.org/10.22051/jontoe.2021.32334.3098> (Text in Persian)
- Julien-Chinn F, Carpenter DA, Masuda C, Seabury AAA, Maldonado F, Mau MKLM. Building Resilience in Medical Students: "Strengthening You to Strengthen Them". *Hawaii J Health Soc Welf.* 2024 Nov;83(11):300-305. <https://doi.org/10.62547/GTPT8844>. PMID: 39493648; PMCID: PMC11519900.
- Khampirat, B. (2020). The relationship between paternal education, self-esteem, resilience, future orientation, and career aspirations. *PLoS ONE*, 15(12): e0243283. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243283>
- Koļesovs, A. (2023). General and Specific Factors of Future Orientation Link to Awareness of Meaning in Life. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 2, 429-437. <https://doi.org/10.17770/sie2023vol2.7104>
- Lalot, F., Abrams, D., Ahvenharju, S., & Minkkinen, M. (2021). Being future-conscious during a global crisis: The protective effect of heightened Futures Consciousness in the COVID-19 pandemic. *Personality and Individual Differences*, 178: 110862. <http://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110862>
- Leslie-Miller C. J., Waugh C. E., & Cole V. T. (2021). Coping with COVID-19: The benefits of anticipating future positive events and maintaining optimism. *Frontiers in Psychology*, 12, 646047. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.646047>.
- Lotfi, S., & Ashouri, H. (2023). The relationship between academic optimism and academic engagement with the mediating role of goal orientation and academic identity of girls' secondary school students. *Management and Educational Perspective*, 5(1), 92-110. doi: 10.22034/jmep.2022.345433.1122 (Text in Persian)
- Moghaddas, N. (2016). *The effectiveness of narrative career counseling on self-efficacy in career decision-making and future orientation*. [Master's thesis, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabaee University]. Tehran. (Text in Persian)
- Molinero, R. G., Zayas, A., González, P. R., & Guil, R. (2018). Optimism and resilience among university students. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 1(1), 147-154. <https://doi.org/10.17060/ijodaep.2018.n1.v1.1179>
- Moradi, K., Vaezi, M., Farzaneh, M., & Mirzaei, M. (2014). Relationship between academic optimism and academic achievement in boys high schools students of districts 6, 9 in Tehran city. *Research in School and Virtual Learning*, 2(5), 69-80. DOR: [20.1001.1.23456523.1393.2.5.6.2](https://doi.org/20.1001.1.23456523.1393.2.5.6.2) (Text in Persian)
- Shahbaziyan Khonig, A., Samimi, Z., & Habibi Kaleybar, R. (2018). Discrimination of Students with High and Low Academic vitality based on Academic optimism and Goal orientation. *The Journal of New Thoughts on Education*, 14(1), 247-267. doi: 10.22051/jontoe.2018.15882.1845 (Text in Persian)

- Shaojie, T. (2025). Evaluating the Role of Professional Identity and Future Orientation in Enhancing Learning Engagement Among Special Education Majored Students: A Moderated Mediation Effect. *Sage Open*, 15(1). <https://doi.org/10.1177/21582440241285766>
- Skinner, A. T., Çiftçi, L., Jones, S., Klotz, E., Ondrušková, T., Lansford, J. E., Alampay, L. P., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Bornstein, M. H., Chang, L., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., Dodge, K. A., Gurdal, S., Liu, Q., Long, Q., Oburu, P., Pastorelli, C., ... Yotanyamaneewong, S. (2022). Adolescent Positivity and Future Orientation, Parental Psychological Control, and Young Adult Internalising Behaviours during COVID-19 in Nine Countries. *Social Sciences*, 11(2), 75. <https://doi.org/10.3390/socsci11020075>
- Steinberg, L., Graham, S., O'Brien, L., Woolard, J., Cauffman, E., & Banich, M. (2009). Age differences in future orientation and delay discounting. *Child Development*. 80, 28–44. doi: 10.1111/j.1467-8624.2008.01244.x.
- Takagishi, Y., Kuraoka, T., & Ide, T. (2017). Foresight is Partially Formed from Resilience: The Relationship between Self-Esteem and Future Time Perspective among Japanese High School Students. *International Journal of Education, Culture and Society*, 2(2), 76-82. <https://doi.org/10.11648/j.ijecs.20170202.15>
- Tehraani, M., Saaleh Sedghpoor, B., & Ebraahim Damaavandi, M. (2021). The Relation between Perceived Goal Structure and Academic Resilience Mediated by Academic Motivation. *Quarterly Journal of Education*, 36(4), 71-90. DOR: [20.1001.1.10174133.1399.36.4.4.4](https://doi.org/20.1001.1.10174133.1399.36.4.4.4) (Text in Persian)
- Tschannen-Moran, M., Bankole, R. A., Mitchell, R. M., & Moore, J. R. D. (2013). Student academic optimism: A confirmatory factor analysis. *Journal of Educational Administration*, 51 (2), 150-175. <https://doi.org/10.1108/09578231311304689>
- Vella, S. L. C., & Pai, N. B. A. (2019). Theoretical review of psychological resilience: Defining resilience and resilience research over the decades. *Arch Med Health Sci*. 7(2):233–239. https://doi.org/10.4103/amhs.amhs_119_19.
- Yue, Zh. (2022). A Study on Academic Optimism on the Academic Achievement of Secondary Education School in China. *Journal of Digitainability, Realism & Mastery (DREAM)*, 1(5), 1-10.
- Zare, H., Rezaei, A., Mostafaei, A. (2017). *Educational Psychology*. Payam Noor University. (Text in Persian)
- Zhang, J., Yang, Z., Wang, X., Li, J., Dong, L., & Wang, F. (2020). The relationship between resilience, anxiety and depression among patients with mild symptoms of COVID-19 in China: a cross-sectional study. *Journal of Clinical Nursing*. 29(1), 4020–4029. <https://doi.org/10.1111/jocn.15425>

